دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر
فصلنامه‌ی علمی- پژوهشی فضای جغرافیایی

سال یازدهم، شماره‌ی ۳۶
زمستان ۱۳۹۰، صفحات ۲۳۴-۲۱۱

رضا خوش‌رفتار [۱]

ژئومیتولوژی: علوم زمین و فرهنگ شفاهی
«نمونه‌هایی از شمال‌غرب ایران»

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۸۹/۰٤/۲۹ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۸۹/۱۰/۰۲

چکیده

زمین شناسی و پیکرشناسی زمین بر جامعه، تمدن و تنوع فرهنگی تأثیر داشته‌اند. این تأثیر با توجه به میزان توسعه در هر جامعه‌ای متفاوت خواهد بود. در گذشته، انسان‌ها روابط نزدیکی با محیط طبیعی خود داشتند و در راه تلاش برای شناخت و درک چشم‌اندازها و فرایندها از اسطوره، داستان و افسانه‌ها کمک گرفته‌اند. استفاده از اسامی مانند شیطان، اژدها و جن برای دره‌ها، کوه‌ها و غارها را می‌توان در نقاط متفاوت کره زمین و در فرهنگ‌های مختلف مشاهده کرد. علاوه بر این انسان سعی کرده است فرایندها و فرم‌ها را بر اساس درک خود از طبیعت، تشریح کنند. اسامی به کار رفته برای عناصر غیر زنده‌ی طبیعت، در چهارچوب زمین شناسی فرهنگی قرار می‌گیرد. بخشی از فرهنگ مربوط به پدیده‌های زمین شناسی با اعتقادات مذهبی مردم و متافیزیک ارتباط دارد. بعضی از این اسامی برای عناصر نسبتاً استاتیک (مانند کوه‌ها)، فرایندهای دینامیک (مانند چشمه‌های تراورتن ساز) و فسیل‌ها استفاده شده‌اند. تعدادی از این اسامی اسطوره‌ها و داستان‌ها، اطلاعات با ارزشی را درباره زلزله‌ها، سونمی، سیل‌ها و غیره ارایه می‌دهند و داده‌های مهمی را برای درک تاریخ زمین شناسی، روند تحولات پیکرشناسی و تغییرات اقلیمی را فراهم می‌کند. در این تحقیق، ارزش‌های ژئومیتولوژیکی سه چشمه دارای املاح آهکی در شمال غرب ایران (تکاب، زنجان و قروه) مورد بررسی قرار گرفته است. استفاده از نام اژدها برای پشته‌های سنگی نشان دهنده‌ی آن است که در این مناطق در گذشته چشمه‌های پر آب و احتمالاً آرتزین وجود داشته است. این‌گونه سایت‌ها، از دیدگاه جذب ژئوتوریست‌ها، بویژه در مناطق روستایی اهمیت زیادی دارند.

کلید واژه‌ها: ژئومیتولوژی، علوم زمین، چشمه‌های تراورتن‌ساز، اژدها، اسطوره، ایران.

۱- استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه زنجان. E-mail:khoshraftar@znu.ac.ir

[Downloaded from geographical-space.iau-ahar.ac.ir on 2026-10-30]